

1. Referentie

Referentie	Jans, M. & Wildemeersch, D. (2000). Laaggeschoolde jongvolwassenen op weg naar werk. <i>Vorming</i> , 15, (4), 259-279.
Taal	Nederlands
ISBN	/
Publicatievorm	Tijdschriftartikel

2. Abstract

In het kader van het onderzoeksprogramma 'Duurzaamheid en Educatie', een samenwerking van de centra Sociale Pedagogiek en Fundamentele Pedagogiek (KULeuven), loopt momenteel een onderzoek naar hedendaagse opvattingen en praktijken ter bevordering van de participatie van jongvolwassenen aan de arbeidsmarkt en de maatschappij. Samen met vijf andere Europese landen (Portugal, Duitsland, Denemarken, het Verenigd Koninkrijk en Nederland) wil men een beter inzicht verwerven in de mogelijkheden, ervaringen en standpunten van de verschillende actoren actief betrokken bij opleidings- en tewerkstellingsprojecten. Binnen het project ligt de nadruk op de inbreng van de 18- tot 25-jarigen zelf. Het onderzoek in de zes Europese regio's en de gezamenlijke reflectie daarover tijdens internationale onderzoeksseminaries leverden zeven sleutelthema's op die tijdens het verdere verloop van het onderzoek uitgediept zullen worden en die richtinggevend zullen zijn voor de eindrapportering. Aan de hand van deze zeven sleutelthema's geven de auteurs in dit artikel een stand van zaken van het onderzoek weer.

3. Trefwoorden

Thema('s)	Werk
Trefwoord(en)	Arbeidsbegeleiding, arbeidsbemiddeling, arbeidsmarkt, arbeidstraining, jongvolwassenen, laaggeschoolden, opleidingsprojecten, tewerkstellingsprojecten, werkloosheid

4. Onderzoeker

Opdrachtgever	/
Onderzoeker(s)	Marc Jans & Danny Wildemeersch Centrum voor Sociale en Beroepsagogiek Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen K.U.Leuven Vesaliusstraat 2 3000 Leuven Tel: 016/ 32 62 05 Fax : 016/ 32 62 11 marc.vlecken@ped.kuleuven.ac.be http://www.psy.kuleuven.ac.be/csbp/

5. Onderzoeksvraag

Onderzoeksvraag	Wat zijn de hedendaagse opvattingen en praktijken ter bevordering van de participatie van jongvolwassenen aan de arbeidsmarkt en de maatschappij? Welke zijn de mogelijkheden, ervaringen en standpunten van de verschillende actoren actief betrokken bij opleidings- en tewerkstellingsprojecten?
Hypothesen	/

6. Methode

Onderzoeks-	Narratief en participatief onderzoek, interviews, focusgroepen, casestudies,
-------------	--

methode	bronnenonderzoek, participerende observaties.
Onderzochte groep	Sleutelfiguren, beleidsverantwoordelijken, promotoren, vormingswerkers en trainers/opleiders, laaggeschoolde jongvolwassenen, jongvolwassenen en vormingsmedewerkers -opleiders. Allen uit regio Leuven
Bereik	/

7. Resultaten

Instrumentele, sociale en biografische competenties	Klassieke tewerkstellingsinitiatieven zijn te vaak instrumenteel gericht terwijl ook sociale en biografische competenties ontwikkeld kunnen worden. Stimulansen dienen zich meer daarnaar te richten. Diverse programma's gaan zich nu reeds concentreren op de ontwikkeling van een aangepaste werkhouding / sociale vaardigheden. Daarnaast komen ook de biografische competenties aan bod tijdens individuele contacten met trajectbegeleiders. Deze initiatieven worden echter geconfronteerd met een toenemende eis om laaggeschoolde werklozen toe te leiden naar de arbeidsmarkt. De druk om zich aan te passen domineert wat uiteraard defensieve reacties uitlokt.
Erkenning competenties	Veel laaggeschoolde jongvolwassenen blijken over heel wat biografische en sociale competenties te beschikken wanneer ze betekenis geven aan hun vrijetijdsbesteding. Deze competenties zouden erkend moeten worden in het perspectief van arbeid en tewerkstelling.
Ontmoeting en dialoog	In Vlaanderen zijn er geen initiatieven die uitsluitend jongvolwassenen groeperen met het oog op het bevorderen van hun doorstroming naar de arbeidsmarkt. Dialoog met professionelen die hun leefwereld vatten, blijft dan ook uit. Trajectbegeleiders hebben vaak een zicht op de levensloop, maar er is ook nog het levensverhaal of de betekenis die iemand geeft aan zijn/haar leven. De levensloop van veel laaggeschoolde werkloze jongeren wordt namelijk vaak ontwricht. Het vergt tijd, moeite en tact om dit te verwerven. De laaggeschoolde jongvolwassen werklozen zijn zowel op zoek naar relaties op basis van gelijkwaardigheid als naar leiding van trainers en begeleiders. Dus dit is een delicate evenwichtsoefening.
Leren	Coöperatief leren, ruimte voor eigen initiatief, praktijk- en ervaringsgericht leren zijn een aantal aspecten die emotionele steun in de groep bevorderen en het gevoel van actorschap en zelfvertrouwen vergroten. Dit zijn kansen tot dialoog en ontmoeting waarin leermogelijkheden liggen.
Motivatie	Voor laaggeschoolde jongeren verliezen de ideeën dat ze zelf zaken in de hand hebben en raken de motivatie kwijt om enige vorm van opleiding en training te doen. De zinvolheid ontgaat hen en ze participeren louter vanuit de dwang die uitgaat van dergelijke programma's. Ze ontwikkelen allerlei strategieën om met een minimum aan inspanningen aan de verplichtingen te voldoen. Vaak zien zij hun toekomst los van de arbeidsmarkt, maar moeten uit materiële overwegingen zwichten. Sommige jongeren hebben in het algemeen geen duidelijke richting voor ogen. Ze komen er niet toe om bewuste keuzes te maken en er naar te handelen.
Desoriëntatie	Sommige jongeren voelen zich goed omdat ze gedesoriënteerd zijn. Hierbij is het van belang om na te gaan in welke mate de context van dergelijke jongeren en de beperkingen die ze ontmoeten hen niet dwingt tot het aannemen van zo'n houding. De directe omgeving van de jongeren blijkt immers een belangrijke invloed te hebben op het gevoel van actorschap. Familie en de peergroep spelen een belangrijke rol in het zelfwaardegevoel van jongvolwassenen.
Paradox overvloed en schaarste	Voor laaggeschoolde jongvolwassenen presenteert de arbeidsmarkt zich als een paradox van overvloed en schaarste wat hen in een maatschappelijk kwetsbare positie dwingt. Men vraagt meer gekwalificeerde en flexibele arbeidskrachten waar zij niet aan kunnen voldoen. Enkel routine jobs en ongeschoolde arbeid horen bij de mogelijkheden zodat men werkloosheid verkiest wat leidt tot sociale uitsluiting. Ze zetten zich af tegen levensdomeinen die ook maar enig eis of verplichting inhouden.
Waarde van arbeid	Arbeid is een noodzakelijke voorwaarde om op andere terreinen eigen keuzes te kunnen maken. De kost verdienen om later een eigen huis te kunnen bouwen waarin de kinderen in goede omstandigheden groot worden. Immateriële waarden verbonden aan arbeid, waaronder zelfontplooiing en sociale contacten, lijken een voorrecht te zijn voor geprivilegieerde jongeren.

Bedrijfsstijl	De bedrijfsstijl, het imago van de werkgever, lijken jonge mensen te motiveren tot arbeid. Een blitse, dynamische bedrijfsstijl lijkt jongvolwassenen aan te spreken en te motiveren tot arbeid, ook al zou het routinematige arbeid betreffen.
Trajectbegeleiders	Trajectbegeleiders en opleiders moeten omgaan met de spanning tussen disciplineren en de autonomie respecteren. Hun handelingsruimte wordt echter bepaald door de transitie van jongeren, het tewerkstellingsbeleid, de tewerkstellingsinitiatieven, de arbeidsmarkt zelf en de eigen biografie van de beroepskrachten. Men kan deze ruimte aanvaarden of men kan deze trachten te verruimen. Men balanceert tussen standaardisering en particularisering.

8. Publicaties op basis van hetzelfde onderzoek

/

9. Beleidsaanbevelingen

Ja

10. Samenvatting

In het kader van het onderzoeksprogramma 'Duurzaamheid en Educatie', een samenwerking van de centra Sociale Pedagogiek en Fundamentele Pedagogiek (K.U.Leuven), loopt momenteel een onderzoek naar hedendaagse opvattingen en praktijken ter bevordering van de participatie van jongvolwassenen aan de arbeidsmarkt en de maatschappij. Samen met vijf andere Europese landen (Portugal, Duitsland, Denemarken, het Verenigd Koninkrijk en Nederland) wil men een beter inzicht verwerven in de mogelijkheden, ervaringen en standpunten van de verschillende actoren actief betrokken bij opleidings- en tewerkstellingsprojecten. Deze inzichten moeten de Europese Gemeenschap in staat stellen om in de toekomst een meer gefundeerd beleid terzake uit te stippelen. Binnen het project ligt de nadruk op de inbreng van de 18- tot 25-jarigen zelf. Het onderzoek in de zes Europese regio's en de gezamenlijke reflectie daarover tijdens internationale onderzoeksseminaries leverden zeven sleutelthema's op die tijdens het verdere verloop van het onderzoek uitgediept zullen worden en die richtinggevend zullen zijn voor de eindrapportering. Aan de hand van deze zeven sleutelthema's geven de auteurs in dit artikel een stand van zaken van het onderzoek weer.

Zo komt uit het onderzoek naar voor dat de arbeidsmarkt zich voor laaggeschoolde jongvolwassenen als een paradox van overvloed en schaarste presenteert: enerzijds zijn er de vele mogelijkheden die zich heden aandienen en anderzijds de beperkingen waar ze dagelijks mee geconfronteerd worden. Laaggeschoolde werkloze jongeren ervaren dagelijks dat hun mogelijkheden beperkt zijn tot routine jobs en ongeschoolde arbeid. Tegen de achtergrond van de paradox van overvloed en schaarste weten veel laaggeschoolde jongvolwassenen niet meer hoe en in welke richting ze zich kunnen en moeten oriënteren. Bijgevolg pogen ze niet langer om om te gaan met het gebrek aan richting en oriëntering in hun leven en zetten zich af van die levensdomeinen die ook maar enige eisen stellen of verplichtingen inhouden.

Uit het onderzoek blijkt verder dat vooral laaggeschoolde jongeren wel eens het gevoel van actorschap verliezen of er niet toe komen om positieve keuzes te maken. Drie groepen worden onderscheiden wanneer actorschap als uitgangspunt genomen wordt. Ten eerste is er een groep van jongeren die problemen ondervindt bij het zoeken naar aangepast werk omdat ze omwille van één of andere reden onvoldoende gekwalificeerd zijn om hun ambities te realiseren. Een tweede groep bestaat uit jongvolwassenen wiens keuzes niet onmiddellijk verbonden zijn met de mogelijkheden die ze op de arbeidsmarkt ontmoeten. Als die jongeren ingaan op de aansporing om 'iets' te doen, kiezen ze vaak voor het minste kwaad en proberen ze met een minimum aan inspanningen in orde te blijven. De derde groep bestaat uit jongeren die gedesorienteerd zijn in hun poging om een betekenisvol leven te ontwerpen. Zij vinden niet vanzelf een plaats in het opleidings- en begeleidingsaanbod.

Klassieke tewerkstellingsinitiatieven ervaren een eenzijdige instrumentele gerichtheid dan ook niet langer als zinvol om de integratie van laaggeschoolde werkloze jongvolwassenen in de arbeidsmarkt te bevorderen. Stimulansen dienen zich ook meer en meer te richten naar randvoorwaarden met betrekking tot sociale en biografische competenties. Alternatieve initiatieven, die streven naar een integratie van aandacht voor instrumentele, sociale en biografische competenties, worden op hun beurt geconfronteerd met een toenemende eis om laaggeschoolde werklozen toe te leiden naar de arbeidsmarkt. Daardoor moeten zij meer dan ooit ook op instrumentele competenties gaan focussen en hun doelgroep klaarstomen voor het uitvoeren van specifieke beroepen. De onderzoeksbevindingen stellen dus een toenadering vast van 'klassieke' naar 'alternatieve' tewerkstellingsprogramma's en vice versa.

In de hedendaagse samenleving verandert ook de betekenis(sen) die aan arbeid word(t)en gegeven. Opvallend daarbij is dat de jongeren uit het onderzoek in hoofdzaak teruggrijpen naar traditionele levensopties. De kost verdienen om later een eigen huis te kunnen bouwen waarin de kinderen in goede omstandigheden groot worden, dat is belangrijk en daarvoor zijn de jongvolwassen respondenten bereid om offers te doen en zich enigszins aan te passen aan de eisen van de arbeidsmarkt. Ook een blitse, dynamische bedrijfsstijl lijkt jongvolwassenen aan te spreken en te motiveren tot arbeid, ook al zou het routinematige arbeid betreffen.

Eens jongeren dan betrokken worden in een opleidingssituatie wordt een specifieke ruimte geboden waarin kansen en drempels vervat liggen om tot ontmoeting en dialoog te komen. Een authentieke ontmoeting en een open dialoog is slechts mogelijk wanneer er aandacht is voor de biografie en de sociale situatie van de jongere. Het is echter niet vanzelfsprekend inzicht te krijgen in het levensverhaal van jongvolwassen laaggeschoolde werklozen. Biografisch werken kan zeker in een intake defensieve reacties uitlokken bij de jongeren. Uit de gesprekken met de jongvolwassenen wordt duidelijk dat een autoritaire benadering negatief ervaren wordt. Niettemin zijn jongeren tegelijkertijd op zoek naar leiding van trainers en begeleiders, van wie ze verwachten dat het autoriteiten zijn op vlak van begeleiding, ondersteuning en bemiddeling.

Tot slot blijkt uit het onderzoek dat professionelen de mogelijkheden en beperkingen van elk individu moeten inschatten en dit tegen de achtergrond van een arbeidsmarkt die voortdurend aan verandering onderhevig is. Standaardoplossingen zijn er niet meer. Het oplossen van (tewerkstellings)problemen wordt hierdoor een interpretatieve praktijk. De mogelijkheden om creatieve en zinvolle interventies te ontwerpen wordt bepaald door de handelingsruimte waarin professionelen opereren. Sommige professionelen proberen de gegeven handelingsruimte te verbreden en slagen erin om grenzen te verleggen, anderen oriënteren zichzelf in de gegeven handelingsruimte met de hulp van beschikbare procedures en regels. Trajectbegeleiders en opleiders moeten dan ook voortdurend balanceren tussen twee oriëntaties, namelijk een gerichtheid op standaardisering en een gerichtheid op particularisering.

Uit dit alles blijkt dat het tegemoetreden van 'moeilijk bemiddelbaren' een grote uitdaging blijft. De vraag rijst of het überhaupt mogelijk en wenselijk is om hen te begeleiden in de richting van sociaal en economisch actieve burgers, zeker wanneer enkelen onder hen zelf verkiezen om in een uitsluitingspositie te blijven. Tegen deze achtergrond is het niet eenvoudig om beleidsperspectieven en aanbevelingen aan te reiken. In deze fase van het onderzoek beperkt men zich dan ook tot een bescheiden aanzet.